

A tan(könyv)ügy

Pontos, leltárszerű felmérést, kell végezni arról: mit is örököltünk tankönyvkiadásunkban. Ezzel egyidejűleg körültekintő, adatgazdag összehasonlításokat kell tenni más országok tankönyveivel, tankönyvkiadási gyakorlatával. Szemügyre vesszük az ismert modelleket és az ezeken belüli alternatív megoldásokat, s megpróbáljuk meghatározni: milyen közeli és távolabbi feladatokat határozhatunk meg, hogyan kívánjuk alakítani tankönyvügyünket, távolabbi céljaink milyen lépéseket követelnek itt és most.

Rendszerváltás van, ami tananyagmegújítással, tanterv- és tankönyvcseréssel jár. De most nem csupán egyszerű tankönyv-javításokat és -cseréket kell végrehajtani, hanem újra kell gondolnunk és alakítanunk egész tankönyvkiadási rendszerünket, át kell építenünk a csődbe jutott "szocialista tankönyvkiadást" tartalmi és technikai, gazdasági és kivitelezési, elméleti és terjesztési vonatkozásaiban egyaránt. Minden rendszerváltás akkor következik be egyértelműen és igazán, amikor az események mögött kissé lemaradó tankönyvek is szemmel láthatóan megváltoznak.

De amilyen könnyű megegyezni abban, hogy utat kell nyitni a pluralizmusnak, az alternatív (párhuzamos) tankönyvkiadásnak, ergó, a tankönyvválaszték megjelenésének, olyan nehéz megoldani a konkrét problémákat, kínzó részletkérdéseket.

A szocialista tankönyvkiadás jellemzője ez a "sündisznóállásba" helyezkedő magatartás. Mivel nem kíván és nem is képes megújulni – nem tűri az érdemi bírálatot, önigazolásra, önvédelemre rendezkedik be, közömbös számára az is, hogy mely tankönyvek használhatók a legjobban a gyakorlatban (házánkban, a civilizált világban egyedülállóan, nincs szervezett tankönyvi beválasztóvizsgálat).

A magyar tankönyvkiadás már a rendszerváltás előtt is megért az alapos átvilágításra, megreformálásra.

A *Tankönyvkiadó* gazdasági életképtelenségét jelzi az a tény, hogy az 1990-es évi 500 milliárd forintos állami támogatás helyett (amely ugyancsak nagy "ugrás" volt az előző évek kétszázmilliónyi dotációigényéhez képest) 1991-re 920 milliót igényelt.*

A *Tankönyvkiadó* ezzel az anyagi követelésével voltaképpen csődöt mondott. Ami nem véletlen. A *Tankönyvkiadó* egész struktúrája, működési mechanizmusa,

---

* Igaz, a *Tankönyvkiadó* valószínűleg nem kapja meg ezt a támogatást. Ugyanakkor az elmúlt hónapokban minden jóra fordult egy minisztertanácsi rendelettel, miszerint az állami tankönyvdotációt az iskolák (tanulók) kapják a jövőben. S a tanárok és diákok választhatnak az egyre gyarapodó tankönyvkiadatlakból.

kritikahárítása vagy gazdálkodása azért lett olyan, amilyen, mert egy társadalmi struktúra és mechanizmus tükrözte. Ebben az intézményben talán azért érvényesült erőteljesebben az eddigi hatalom (társadalom) kontrollja és hatása, mert a szocialista kultúrpolitika tudta: gyakorlatilag az kerül a tanulók tudatába, ami a tankönyvekben van. (A háttérben maradó tantervek, az alulképzett és kiszolgáltatott tanárok aligha voltak képesek ellensúlyozni a tankönyvi tananyag uralmát.)

A szocialista kultúrpolitika előszeretettel foglalkozott olyan kérdésekkel, mint a tankönyvek politikai-világnézeti megbízhatósága, elkötelezettsége, a szocialista eszmék szolgálata, a "tudományosság" érvényesítése, s csak ezután a zökkenőmentes tankönyvellátás.

Az oktatáspolitikai sikertelenül küszködött a tankönyvi túlterhelés (vagyis megemészthetetlenül nagy anyaghalmozok) ellen, de akkurátusan vigyázott, hogy minden évben minden gyerek új tankönyvet kapjon, vagyis ne legyen tankönyvhiány.

A szükséges változtatásokat szakmai megújulási, társadalmi-politikai, valamint gazdaságossági tényezők együttesen indokolják. Nem elegendő csupán egyiknek vagy másíknak eleget tenni. Rendszerszemléletben kell vizsgálnunk a teljes magyar tankönyvkiadást.

Tévednek azok, akik azt állítják, hogy a tankönyvpiac minden "beavatkozás" nélkül automatikusan létrejön, így nem is szükséges foglalkozni ezzel a sokadrendű témával. Hogy a kis kiadók automatikusan beszállnak a tankönyvversenybe – mint régen –, s csupán hagyni kell a tankönyvpiac kibontakozását.

Ugyanis nem számolnak azzal, hogy jelenleg nincsenek "egy súlycsoportban" a versenyezni kívánó felek. Ami annak idején állami beavatkozással, sőt kényszerrel megtörtént (a tankönyvkiadás teljes centralizálása), azt ma állami (oktatásirányítási) segítséggel kell lebontanunk és újjáépítenünk.

Akik egy az egyben vissza akarnak térni a múltba, avagy "lekopírozni" nyugati országok gyakorlatát, nem számolnak a hazai realitásokkal. Nekünk úgy kell megterveznünk a továbblépést, hogy "bontás és átalakítás alatt is üzemeljen" a tankönyvkiadás és -ellátás. De el kell hártani minden konzerválási kísérletet is. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk: ismereteink szerint – s immár képünk van nemcsak a környező országok, hanem a nyugati világ tankönyvhelyzetéről is – a világon mindenütt kényes és izzó téma a tankönyvügy. Elégedetlenség és kritika forrása a fejlett, és nagy választékkal rendelkező országokban csakúgy, mint az egy-könyves, szükségállapotban élő országokban. Az informatika és számítógépek világában a könyvszerűség, a könyves jelleg is megingott, de még mindig nincs praktikusabb, használhatóbb taneszköz a tankönyvnél. Ám azt is tudnunk kell, hogy a tankönyv – és egyáltalán a nyomtatott információhordozók – egyik kitorési, megújulási lehetősége az audio-vizuális elemekkel történő "gazdagodás" (v. ö. modern nyugati vagy akár a szlovéniai tankönyvek ilyen jellegű megoldásait).

Egy UNESCO vizsgálatból tudjuk, hogy a világon kiadott könyveknek több mint fele tankönyv. Ám ehhez a nagyon tág, mindent egybeemlő adathoz hozzáteszem: minél szegényebb, elmaradottabb egy ország, vagy régió, annál nagyobb a tankönyvek aránya könyvkiadásában.

A tankönyvek és taneszközök belső arányainak alakulásáról, egymást kiegészítő (vagy esetleg kiváltó) változásairól alig tudunk valamit. Ugyanígy nincs képünk – és megbízható mérési eredményünk pedig különösen nincs – a tankönyveknek az ok-

KARLOVITZ JÁNOS

tatás folyamatában betöltött szerepéről, hatásfokáról, lehetőségeiről. A tankönyvkiadás "vaktában", alapok nélkül folyik. Egyetlen támpont a tanterv. Ám a tantervkészítés – jelenlegi felfogásban – egyrészt csak körvonalakban kívánja meghatározni a tananyagot, másrészt a rögzített tanterv követése nem kötelező. Az eddigi "bemeneteli" szabályozás tehát elgyöngült (ami önmagában nem baj), ám nem épült ki a "kimeneteli" szabályozás.

Minél inkább gyöngül a tanterv meghatározó, "bemeneti", szabályozó szerepe, annál inkább szükséges a tankönyvelméleti alapozás, valamint az utólagos, kimeneteli szabályozás (tankönyvkövetések, tesztelés, bevérvizsgálatok erősítése és kiterjesztése). Jelenleg a két szabályozás között lebegünk.

Vázlatos állapotrajz

Egyféle álláspont szerint – ezt a tankönyvkiadás és –ellátás munkatársai hangoztatják – a magyar tankönyvkiadás és –ellátás kiegyensúlyozott. Az elegendő mennyiségben – és javuló minőségben – előállított iskolakönyveket többségükben idejében megkapják az érdekeltek.

A *Tankönyvkiadó* – az új korszak követelményeinek megfelelően – "több lábra kíván állni", s ha feloldják a tarthatatlanul alacsony, államilag megszabott tankönyvkiadást bizonyos átszervezéseket hajthatnak végre, "gazdálkodni" is képes.

Jóval többen állítják azt, hogy a magyar tankönyvkiadás siralmas állapotban van, akár a tankönyvek tartalmát (ásatag szemléletét) vizsgáljuk, akár kivitelezési színvonalát (tartósság, a papír minősége, színesség stb.) vesszük szemügyre, vagy akár a gazdasági–gazdaságossági követelményeket elemezzük. E szánalmas állapot kiváltója és tápláló forrása a monopolisztikus, "nagyüzemi" struktúra. E felfogás szerint alig van használható tankönyv Magyarországon, döntő többségük egyszerűen "kido-bandónak", de legalábbis átdolgozandónak bizonyul.

Csak hogy ilyen tankönyvvizsgálatok nem folynak hazánkban, így minden vélemény, sommás ítélet csupán vélekedés, több–kevesebb igazságtartalmat tartalmazó, de szubjektív "érzés".

A következőkben megkísérlem a konkrét tények alapján körvonalazni tankönyvvilágunk állapotát.

Leszögezem, hogy sem az első, sem a második – véleményem szerint egyoldalú állásponttal nem érthetek egyet. A hazai tankönyvügy a konkrét és szisztematikus elemzések, vizsgálatok fényében valahol *középtájon* helyezkedik el a lehetőségek és kívánalmak metszéspontjában. A magyar tankönyvügy nincs teljesen reménytelen és javíthatatlan állapotban, ám hozzá kell látni a céltudatos javításhoz, a strukturális problémák felszámolásához, az egész rendszer átépítéséhez, valamint az egyes könyvek hibáinak javításához. A *Tankönyvkiadót* eredetileg – 1949-ben – az alap- és középfokú tankönyvek, valamint a pedagógiai szakkönyvek (és folyóiratok) kiadójaként hozták létre. Azóta inkább bővítette profilját, felvállalta a szakmunkásképzők és szakiskolák közismereti tankönyvei kiadását is. Később – hozzácsapták a volt *Jegyzetellátót*, ezzel a felsőoktatás jegyzetellátását – az egyetemi tankönyvek kiadását, majd ugyancsak a *Tankönyvkiadóba* "építették be" a nemzetiségi kiadókat.

A *Tankönyvkiadó* végzi a közgazdasági tankönyvek, valamint a szakiskolák (például gép- és gyorsíró iskolák) szakmai tankönyvei kiadását is. Összesen mintegy 1200 féle tankönyvet ad ki – évente mintegy 30 millió példányban.

A *Műszaki Könyvkiadó* mintegy 1200 féle szakmai tankönyvet bocsát ki a középiskolák (szakközépiskolák és technikusok), valamint a felsőoktatási intézmények számára, példányszámai azonban alacsonyak. Munkáját gazdaságosan – megrendelésre, korrekt, vagyis darabonként történő elszámolással végzi.

A *Közgazdasági és Jogi Kiadó* a kompetenciájához tartozó szakmai tankönyvek kiadásáról gondoskodik (bár érthetetlen, hogy miért nem itt adják ki az összes közgazdasági könyvet).

A *Medicina* értelemszerűen az egészségügyi tankönyveket gondozza, míg a *Mezőgazdasági Könyvkiadó* – tankönyvkiadói kft. részlege újszerű szervezésében – bocsátja ki a mezőgazdasági és élelmiszeripari iskolák tankönyveit. A szakmai kiadók szervezése is eltér a *Tankönyvkiadótól*, eltérés van abban, hogy könyveik többségét a tanulók használatra "kapják" minimális bérleti díj ellenébe, így tehát többszöri felhasználás biztosított.

Mennyiségi kérdések

"Féleség" szempontjából biztosan túlságosan sok az a több mint 3600 (helyi és kísérleti könyvekkel együtt 4200) féle tankönyv, amely alsó és középfokon használatos, s a mintegy 10.000-féle jegyzet, valamint a másfélezet meghaladó egyetemi, főiskolai tankönyv. A túlméretezettséget, a gazdaságtalanságot, a pazarlást bizonyítják a tüzetesebb vizsgálódások. Amikor az ismétlődéseket, átfedéseket keressük a magyar tankönyvekben, kiderül, hogy egyes témák, témakörök olykor ötvenszer is szerepelnek különféle tankönyvekben (például a *Mérések és műszerek* című tantárgyhoz 54 féle szakmai tankönyvet adtak ki a különféle iskolatípusok és tagozatok számára, ezek jelentős része azonos vagy nagyon hasonló).

Ugyanakkor esetenként kevés (hiányzik) a tankönyv. És kevés az alternativitás, a valóban más jellegű, módszerű tankönyvi választék. A fejlődés-fejlesztés mozgatóereje, "rugója" pedig éppen ez.

A tankönyvválaszték

Elvileg és bizonyos területeken megjelent ugyan a magyar tankönyvvilágban, de igazi: bőséges és komoly újdonságokat hozó választékot azonban nem találunk. Ehhez struktúráváltás szükséges.

- A valódi – és követendő – választékból a legismertebbek:
- az eltérő felfogásban készült ábécés- és olvasókönyvek;
  - a *Zsolnai József* kidolgozta pedagógia taneszközei;
  - az ún. adaptív szakképzési kutatások taneszközei;
  - a *Novotrade* új középiskolai fizika és matematika könyvei;
  - az ének-zene tagozatos általános iskolák tankönyvei (*Szabó Helga*);
  - a *Rácz-Fodor Benő* által kikísérletezett általános iskolai kémia tankönyv;
  - a legkülönbélebb, forgalomban lévő angol, német (külföldről származó) tankönyvek (pl. a *TÉKA* Themen-sorozata).

Várjuk – eleddig hiába – a szentlőrinci nagy iskolakísérlet taneszközeit, a tiszakécskei kísérlet anyagait, az egyházi iskolák sajátos tankönyveit (például egy *Jelenits István* által vázolt új gimnáziumi irodalomkönyv sorozatot). Megjelent – 3 éves keserves vajúdság után – *Czakó Dániel* világszínvonalúnak ítélt természetrajzkiadása.

A párhuzamos (alternatív) tankönyvkiadás "betört", a magyar oktatásügybe.

A Közoktatásfejlesztési Alap pályázatán első díjat nyert tankönyvi kézirat kivitelezése – párhuzamos tankönyvként valódi bevezetése – megoldhatatlan nehézségekbe ütközött. Végül a *Győr–Moson–Sopron Megyei Pedagógiai Intézet* vállalta, ám előállítási ára csaknem 400 forint körüli. A *Novotrade* említett gimnáziumi fizika könyvei is 150 forintba kerülnek – szemben a "hagyományos" fizikakönyvek 10–12 forintos árával. A Zsolnai-programnak sikerült beverekednie magát az állami dotációt élvező tankönyvek sorába, a *Tankönyvkiadó*ban látnak napvilágot hasonló árral, mint a "konkurens" könyvek. *Kamarás István* embertani kísérleti könyve: Íme, az ember azonban már magas (bár önköltségi) áron került forgalomba az *Edukáció Kiadónál*. Ebből is kitetszik: nincs egyenlő esélyű versenyhelyezet.

"Elhízott" tankönyvek

Tankönyveink terjedelme – a tananyagcsökkentések, a túlterhelés elleni látványos, de sikertelen küzdelmek ellenére – állandóan nő. Paradox módon a TACS (tananyagcsökkentés) során a hetvenes években a *Tankönyvkiadónál* megjelenő tankönyvek új kiadásaiiban egyharmadában nem csökkent, hanem inkább nőtt(!) a tananyag, a lapok száma. Egy-egy könyv olykor 3–4 fnyival is több lett.

A lapszám növelése mellett e támakörhöz tartozik a túlságosan nagy és ráadásul "amorfi" alakú könyvek ügye.

Meg kell jegyeznünk, régi, s más országokban is dúló vita, hogy mi a jobb megoldás: a légiésen karcsú, "eligazító" tankönyvek kiadása, vagy a "lehet száz oldallal több is" felfogású megoldás.

A terjedelmes és "ortopéd" alakú könyvek helykihasználása egyébként – lehangoló. Különböző tetszetős, ám következtelen logikával alkalmazott eljárások – amilyen a marginális címszedés – révén előfordul, hogy a könyvnek akár 1/8 része üres. Így egy 160 oldalas könyv üres részeiből akár egy 20 oldalas füzetecske is "kitellne".

A minőség problémái: a tartalom és szellemiség

E kérdéskörön belül számos alkérdés adódik: mennyire megbízhatók tankönyveink tanításai, adatai és következtetései? Mennyire ismerik, használják tankönyvíróink a tudományok eredményeit, szabad-e tankönyvekben "tálalni" a még képlékeny, hipotézisszerű ismereteket? De ami ennél is fontosabb: milyen tankönyveink szellemisége? Hogyan "sikerült" végrehajtani a tankönyvkiadással szemben évtizedeken át támasztott azon követelést, hogy erősödjék bennük a marxista-leninista szellemiség? A világnézeti lózungok és politikai "kellékek" beitatódtak a tankönyvek szövegeibe, sőt ábra- és példaanyagába is.

Hála azonban tankönyvíróink józanságának, akadnak (bár nem jellemző) értékelhető tartalmi-módszertani eredmények, megoldások, amelyekre építeni lehet.

Ám ismét hangsúlyozzuk: központi támogatást érdemelnek a valódi alternatívák, a más szellemiséget hordozó, új felfogású tankönyvek. Ami nem visszatérés a

Horthy-korszak szellemiségéhez, hanem előbbre lépés egy valóban demokratikus, pluralista felfogású oktatás megvalósítása felé.

A módszertani kultúra

Noha a magyar tankönyvek módszertani kultúrája évszázados hagyományokra építő, igen fejlett, mégis sok a vita, probléma, gond a módszertani megoldásokban, kivitelezésben.

Hazánkban a tankönyvkiadás legutóbbi korszakában a munkáltatás volt a hivatalosan ugyan be nem vezetett, mégis ható áramlat, háttérbe szorult a tankönyvek információs szerepe, ismeretadási leíró, illetve magyarázó jellege, s előtérbe került – a transzformációs szerepkör erősödése révén – a feladatmegoldás, gyakorlás, gyakorlati alkalmazás. Ez önmagában nem volna baj, de a munkáltatás olykor erőltetetten, nem a tananyag belső logikájából vagy a tankönyvíró "természetéből" fakadt. Ezért azt is alaposan meg kell fontolnunk, hogy milyen módszereket szorgalmazunk új tankönyveinkben. Hagyjuk meg a tankönyvírók és használók jogát arra, hogy milyen módszerű, rendszerű tankönyv mellett foglalnak állást!

A kivitelezés minősége

Legtöbb tankönyvünk a "használd egy évig – és dobd el" alapon készül: tehát alig összefűzve, gyakran már néhány hónap alatt szétesve, közepes minőségű papíron, takarékos színhasználattal. A kivitelezés átlagos színvonala folyamatosan emelkedik, ennek szlogenjét oly gyakran írták le az elmúlt évtizedekben: "Szebbek, színebbek lettek tankönyveink". Gazdasági lehetőségeink korlátozzák a tankönyvek fejlődését, nyomdai viszonyaink viszont lehetővé tennék még szebb és jobb tankönyvek kiadását. Sokat fejlődtek a szakmai tankönyvek – ám a szakmunkásképzés közismereti könyvei sivarak és silányak.

A kivitelezés paramétereire tartozik a jó helykihasználás, tehát a helyes tükörialakítás és kitöltés. Ebben is vannak kívánivalók, megfigyelhető a pocskéolás, kihagyás. Jól használhatók lennének például – mint Németországban – a felső fedél-lapok, amelyeket nálunk csak elvéve alkalmaznak új tárolásra (pedig ide helyezhető a tartalomjegyzék, a jelrendszer, esetleg taneszközzajánlat, bibliográfia stb.).

A betűtípusok és méretek megválasztása esetleges, egyenetlen, a kiemelés rendszere sem mindenütt következetes. Csak egyetlen példát erre: az oldalsó léniás jelölés sok esetben a lényeg kiemelését célozza, ugyanakkor másutt éppenséggel az apróbetűs, kiegészítő tananyagok elkülönítésére szolgál. Vitatható a drága tónusos (aláfestéses) kiemelés is.

A hazai könyvfedelek ürességével szemben feltűnő a külföldi magyar tankönyvek motiváló hatása a fedéllapon.

A használat és használhatóság kérdései

Kevés információ van a legfontosabb kérdésről: hogyan, mennyire használják az iskolákban a tankönyveket, milyen igényeik lennének a tanároknak, diákoknak.

És nincs szakszerű, következetes visszajelzési rendszer, módszer arról, hogy a tankönyvek mennyire használhatók a gyakorlatban.

A hiánygazdálkodásban az egyetlen "tankönyv" a maximális eredmény, a végcél. Ezért sem volt szükség semmiféle visszajelzésre, véleménykutatásra, sőt, a spontán módon megírt, megjelent bírálatokra a kiadók és hatóságok idegesen, visszaütő módon – öngazolóan – reagáltak. A diákokról – mint véleményt formáló, igényt támasztó közegről – szó sem lehetett.

A tankönyvelméleti alapozás

A következő feladatokat teljesítené, ha mindez intézményesülhetne:

- Előzetes tankönyvelméleti alapozás (elhárítva, csökkentve az utólagos igen gazdaságtalan javítgatásokat).
- Nemzetközi és történeti összehasonlító elemzések alapján információk, alternatívák bemutatása, ismertetése, részletkérdésekben információk közvetítése.
- A Tankönyvtár – Közép-Európa legnagyobb tankönyvi gyűjteményének gyarapítása (itt megtalálhatók a külföldi magyar tankönyvek is).
- Szisztematikus kutatások szervezése.
- Bírálatok, észrevételek begyűjtése, elemzése, hasznosítása.
- Utóbírálatok: tesztelés, véleményezés, bevérvizsgálatok végzése.
- A tankönyvelméleti ismeretek beépítése a tanárképzés – és pedagógus – továbbképzés tananyagaiba, rendszerébe, a tudatos tankönyvhasználat megtanítása.
- A jó modellek érdekében tankönyvpropaganda, a jó megoldások bemutatása.
- Gazdasági-gazdaságossági elemzések.
- A tankönyvkiadás technikai-technológiai fejlesztése.
- Új rendszerű tankönyvkiadási szervezési eljárások kidolgozása, kísérletek, új szabályzatok stb.
- *Tankönyvi Tanácsadó Iroda* (TANTI) és az 1991. okt. 4-én megalakult *Tankönyvesek Országos Szövetsége* (TANOSZ) működtetése.
- Egy leendő tankönyvi jóváhagyó bizottság. előfutáraként, *Tankönyvelméleti Szakértői Terület* (TESZT) létrehozása és működtetése.

Tankönyvgazdaság-gazdaságosság problémái

A jelenlegi tankönyvkiadás pazarló, ésszerűtlen. Ennek néhány jele:

- A mennyiségi kérdések taglalásakor bemutatott anomáliák az átfedésekkel ismétlődésekkel kapcsolatban.
- A tankönyvárak és az előállítás valódi költségei között óriási szakadék van.
- Az egyetemi, főiskolai tankönyvek, jegyzetek ára lassan igazodnak a termelési költségekhez.
- A gyogyepedagógiai könyvek – és egyes alsó tagozatos könyvek – takarékosági megoldása: az ingyenesség, vagyis a tankönyvek iskolai tulajdonban vannak. A legtöbb esetben ha kétszer használják a tankönyvet, már ekkor is – csupán a papír árának megtakarításából – jelentős a megtakarítás.
- Az általános iskola felső tagozatos és középiskolai tankönyvek esetében maradjon a "minden évben új tankönyv" megoldás (különösen akkor, ha a későbbiek

ben – pl. érettségien – szükséges az alsóbb évfolyamos könyv is).

– Külön kategóriát képeznek a kis példányszámú nemzetiségi tankönyvek. Esetünkben is több – külön – eljárás szükséges:

- a) A kisebbségnek kijáró nagyobb állami támogatás.
- b) Külföldi tankönyvek átvétele, használata.
- c) Képek és klisék (nyomdai "álló anyagok") átadása.

*

Külön problémakör a kis létszámú szakmai képzés esetén, valamint a gimnáziumi (általános iskolai, szakközépiskolai) fakultatív tárgyaknál, szakkönyvek tankönyv gyanánti használata. Ezt az új szabályzatok már lehetővé teszik.

– Különleges a kísérleti tankönyvek ügye. Voltaképpen kísérleti tankönyvnek foghatók fel az alternatív tankönyvek is. Jellemző, hogy viszonylag szűk körben használván kezdetben kis példányszámban állítják elő őket. Így eleve költségesebbek és drágábbak. Állami dotációt sem kapnak.

A kísérleti tankönyvek rendszerint kutatási keretből kapnak valamiféle "muniációt". A kisebb kísérletek azonban sorra "elvéreznek" akkor, amikor nagyszerű tananyagok sokszorosítására kerül(ne) a sor.

A verseny, a kis kiadók, az alternatív műhelyek ügye

Hirdetjük a "tankönyvkiadás", a vállalkozó kiadók, műhelyek versenyeztetését a tankönyvkiadásban.

A *Tankönyvkiadó* állami dotáció készletei, forgótőkéje és eszköztára óriási – a tankönyvkiadásban versenyezni kész kiadókkal szemben. Ilyen kiadó az *Aula*, az *Antikva*, az *Apáczai* (Szeged), a *Göncöl*, a *Novotrade*, az *Ikva* a *Honthy*, a *Mozaik*, a *Szent Gellért*, a *Varió*, a *Polifon* stb. Ezek rendszerint sem forgótőkével, sem állami támogatással nem rendelkeznek, vagyonuk minimális, pincesorokban, szobákban tevékenykednek, készleteik sincsenek. Ahhoz, hogy be tudjanak lépni a versenybe, nekik is némi (akár egyszeri) állami dotációra volna szükségük.

A kiadók versenyeztetése maga után vonná a nyomdák versenyeztetését is. Furcsa firtor, hogy eleddig is volt "tankönyvverseny" a nyomdák között. Ez azonban abból állt, hogy a terveket (jól–rosszul) teljesítő nyomdák további jutalmakat kaptak.

A terjesztés

A terjesztés – egyszerű elosztás. Tankönyvpiac nincs. Hiába állítják egyesek (pl. *Szebenyi Péter*), hogy hazánkban van piaca a tankönyveknek, taneszközöknek, ez – a monopóliumok és monopolisztikus helyzet megváltoztatása nélkül nem lehetséges.

A könyvkereskedelem – a maga nehézsége, késedelmessége és rossz munkamódszerei, kelleetlenkedése révén – évről évre magára vonta az újságírók figyelmét, akik ismételt "tankönyvcsatáról", cikkeztek, s nem jutott kellő figyelem tankönyveink súlyosabb, tartalmi kérdéseire. Az áldatlan állapotokon segített ugyan az az intézkedés, miszerint az előző tanév végére kell a tankönyveknek elkészülniük, ame-

lyek így már a nyári szünet kezdetén eljuthatnának az iskolákba, ám így is akadnak csúszások, késések, anomáliák.

Végezetül meggyőződésem, hogy "itt az idő" a valódi, gyökeres tankönyvreformra, ami azt jelenti, hogy egyszerre, rendszerszemléletű megújításban kell felfrissíteni, a nagy változásoknak megfelelően javítani, gazdagítani tankönyveink tartalmát, szellemiségét, ezzel egyidejűleg fejleszteni módszertani és kiviteli kultúráját, színvonalát – s ugyanúgy megoldani a kiadás gazdasági–strukturális – igen szükségessé vált – problémáit is. E hatalmas feladatot csak versenyben, egyúttal összefogással, a konkurens információs együttműködésével lehet megoldani.

Az Akadémiai Kiadó és a Közoktatási Kutatások Tudományos Tanácsa gondozásában az alábbi, még vásárolható kötetek jelentek meg:

Andor Mihály – Liskó Ilona: Igazgatócserék (85,- Ft)

Vámos Dóra: A képzettség vására (85,- Ft)

Balog Miklósné szerk.: Szociális segítő (85,- Ft)

Kárpáti Andrea: Látni tanulunk – A műelemzés tanítása az általános iskolában (85,- Ft)

Vidákovich Tibor: Diagnosztikus pedagógiai értékelés (85,- Ft)

A kiadványok megrendelhetők:

KÖZOKTATÁSI KUTATÁSOK TITKÁRSÁGA

1132 Budapest, Victor Hugo u. 18–22.

1395 Budapest, Pf. 427.
